

PaedDr. Ivica Hajdučeková, PhD.

Duchovnosť v (re)interpretácii lyrického triptychu Maše Haľamovej

Oponentský posudok habilitačnej práce

Habilitačná práca PaedDr. Ivice Hajdučekovej, PhD., vysokoškolskej pedagogičky pôsobiacej na Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, potvrdzuje sústredený bádateľský záujem autorky o literárne stvárnenie kategórie duchovnosti. Po predchádzajúcej knižnej monografii *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry* z roku 2016, kde zahrnula interpretačné analýzy témy spirituality v básnických cykloch literárneho parnasizmu (Hviezdoslav) a v prozaických textoch autorov literárneho realizmu a naturizmu (Kukučín, Švantner, Chrobák), uplatňujúc teoretický model diferenciacie duchovnosti v umeleckom texte (pojmy „homo religiosus“, „homo spiritualis“ a „homo s/Spiritus“), tentoraz sleduje podoby duchovnosti v básnických textoch jedinej poetky – Maše Haľamovej. Výber autorky súvisí nielen s momentom, že o nej doposiaľ nevznikla samostatná literárnovedná monografia, ale aj s tým, že v dejinnom kontexte druhej polovice 20. storočia nebola M. Haľamová vnímaná ako autorka duchovnej orientácie, hoci jej poézia také znaky vykazuje. V predchádzajúcom období bol totiž výklad jej diela poznačený smerovou paradigmou socialistického realizmu ako jedinej záväznej normy súčasnej literárnej praxe a s tým súvisiacou ateizáciou. Podmienky sa však zmenili, a tým sa rozšírili aj interpretačné rámce: akceptácia duchovnosti / religiozity / sakrálnosti po roku 1989 otvorila možnosti nového čítania poézie aj tejto autorky.

Habilitačná práca spája teoretické východiská s analyticko-interpretácnym prístupom, prvotnou fázou bola však rozsiahla heuristika, sústredený archívny pramenný výskum v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine, štúdium pozostalosti Maše Haľamovej, pričom daný osobný fond je spracovaný len prvostupňovo. Vzhľadom na nespracovanú článkovú bibliografiu slovenských novín a časopisov z medzivojnového obdobia pracovala I. Hajdučeková s internými katalógmi Národného bibliografického ústavu SNK, ktoré sú bežnej verejnosti neprístupné. Prešla rozsiahly korpus textov doterajšej reflexie diela M. Haľamovej. Využila tiež podnetnosť textologického rámca výskumu, ktorý sa ponúka cez porovnanie pôvodných rukopisných zápisov a záznamov, a ich publikovaných verzií v dobových periodikách a v knižne vydaných básnických zbierkach. To všetko bolo predstupňom k tomu, aby nanovo prečítala tri básnické zbierky Maše Haľamovej – *Dar*,

Červený mak a Smrt' tvoju žijem, pričom pre celú prácu je príznačné, že duchovnosť je v nej vnímaná vo vzťahu k skúmanej autorke, k jej dielu a takisto k čitateľovi.

V kontexte vzťahu poetky k religiozite pracuje Ivica Hajdučeková tak s priamymi, ako aj so sprostredkovanými formami duchovnej sebadefinície. Z foriem priamej sebadefinície bohato využíva autorkine zápisy, komentáre, korešpondenciu, novinové rozhovory. Sprostredkované formy sú v jej pohľade zastúpené vyjadreniami iných o autorke, spomienkami na ňu, listami. V tejto súvislosti sa otvárajú otázky autenticity, štylizácie a autoštylizácie, pretože viaceré z citovaných dokumentov (napr. listy R. Brtáňa) zjavne využívajú štylizovanosť (tu len upozorňujem na monografiu Luboša Merhauta *Cesty štylizace* či štúdiu Valéra Mikulu *Autentickosť a štylizovanosť v slovenskej literárnej tradícii*).

Ivica Hajdučeková pristupuje k zvolenej téme z perspektívy súčasných metodologických a interpretačných prístupov v interdisciplinárnom presahu. Jej nástrojmi sa stali hermeneutická metóda kontemplatívnej interpretácie a semiotická analýza znakov-estetickéj povahy umeleckého textu. Formy myslenia a procesy uvažovania odrážajú kľúčové pojmy, s ktorými pracuje: existencia, duchovnosť, transcendencia, náboženskosť/ religiozita, spiritualizácia, spiritualéma. Pri sústredení na text odкрýva skúmanú duchovnosť v rôznych vrstvách textu – v priamej, v druhoplánovej i v skrytej podobe. Uplatnením „spirituálneho kľúča“ naozaj nanovo prečítala Haľamovej básne a identifikovala v nich rôzne podoby vzťahov sakrálnych a ľudských vecí. Cez sústredené sledovanie vzťahových línií Ja – Ty a Ja – Ono, ako dvoch foriem poznania, transcendentálneho a imanentného, dokázala postihnúť ich prieniky a prekrytia. Svoje zistenia sa usilovala systematizovať a takto vzniknutý systém aj zasadiť do širšieho kontextu. Na základe prepojenia jednotlivých prístupov a metodických krokov prišla k záverečnému zisteniu o prínose M. Haľamovej k „rozvinutiu spirituálnej poézie v slovenskej medzivojnovnej poézii, predovšetkým v jej protestantskej línii, ktorá nadväzuje na osobitý typ konfesijnej tradície“ (s. 142). Toto napohľad stručné konštatovanie je však zásadným príspevkom do diskusie o podobách slovenskej literatúry medzivojnovného obdobia. Kým pojem Katolícka moderna je ustáleným literárnohistorickým termínom spadajúcim do tohto literárnohistorického obdobia, výklad dobovej situácie evanjelickej duchovnej poézie konfrontovanej poetickými výdobytkami súvekeho modernizmu sa rozdeľuje v individuálnych autorských portrétoch básnikov hlásiacich sa k protestantskému vierovyznaniu. Túto líniu konfesijnej tradície vymedzuje I. Hajdučeková výberovo autormi ako P. O. Hviezdoslav, I. Krasko, M. Rázus, E. B. Lukáč či L. Novomeský. V nadväznosti na aktuálny výskum poézie ženských autoriek A. Bokníkovej akcentuje tiež ženské autorky ako Ľ. Groeblová, Z. Jesenská, S. Manicová, V. Szatmáry-Vlčková alebo V. Markovičová-

Záturecká (s. 142). Samozrejme, takýto výpočet nie je úplný, nakoľko už len v línii literárneho modernizmu chýbajú mená ako V. Roy alebo Š. Krčméry, pri ktorých je navyše predpoklad, že sa s nimi M. Haľamová poznala aj osobne. Nejde však ani o mená, ako skôr o vymedzenie jednej línie tradície, o dôraz na kontinuitu básnického vyslovovania viery ako permanentnej súčasť duchovnej kultúry národného spoločenstva a o identifikovanie podôb týchto lyrických (seba)výpovedí.

Tri zbierky M. Haľamovej označuje Ivica Hajdučeková už v názve svojej habilitácie ako poetkin lyrický triptych a opodstatnenosť tohto vnútorného prepojenia ukazuje prostredníctvom interpretačného čítania. V rámci neho sa zameriava na duchovnosť, a to na úrovni významu aj výrazu. Pozornosť venuje názvom básní, motívom, symbolike, obraznosti, všíma si sakralizáciu výrazu a aj dosah týchto zložiek na zvukovo-rytmickú charakteristiku veršov. Podľa môjho názoru by bolo prínosné, keby svoj bádateľský záujem rozšírila aj na genologickú oblasť, ktorú si síce všíma aj teraz, no len okrajovo. Práve hlbšia žánrová analýza duchovnej lyriky (modlitba, žalm, vyznanie a i.) by jej umožnila širšie postihnúť mnohotvárnosť Haľamovej autorských inovácií a aktualizácií tradičných komponentov daných žánrov.

Za problém predloženej práce považujem jej prílišnú pojmovú preťaženosť, čo mne osobne niekedy spôsobovalo sťažnú orientáciu v texte. Vedecká interpretácia reflexívnych a meditatívnych básnických textov je tu stroho teoretická, systematizovaná a štruktúrovaná, preťažená abstrakciami, je formulovaná niekedy až priveľmi exaktným jazykom. Hoci Ivica Hajdučeková smeruje pri čítaní jednotlivých básní takpovediac k paralelnej kontemplácii (povedané termínom Zdenka Mathausera), v kontexte syntéz takúto spontánnosť stráca, čím sa aj jej zhrňujúci výklad stáva menej transparentným a čitateľsky prístupným – predchádzajúca osobnostne dotovaná „spoluúčasť“ sa ruší odosobneným výrazom, akoby až scudzujúcim východiskovú meditatívnu poéziu. Je to škoda, pretože sústredené hĺbkové čítanie Ivice Hajdučekovej sa vyznačuje citlivosťou, viaceré jej postrehy sú objavné a originálne, „preložené“ do teoretického jazyka však strácajú svoju čírosť a prirodzenosť. Možno ide len o ústretovosť voči potenciálnemu čitateľovi – namiesto zhusteného navrstvovania vedeckých pojmov a cudzích slov vysvetliť vlastný originálny teoretický model prístupnejším, čitateľnejším jazykom.

I keď z hľadiska kompozície pôsobí práca žánrovo pomerne rozbiehavo (rekonštrukcia autorského portrétu, kalendárium života a diela, interpretácie básnických textov ako odborná literárnovedná analýza, teoretický model duchovnosti, záverečná esej), v súhrne považujem prácu I. Hajdučekovej za metodologicky i koncepcne dobre zvládnutú a prínosnú. Pri ďalšej

práci s textom odporúčam autorke eliminovať opakovania faktov a odkazovanie na metodiku vlastného postupu, takisto opraviť drobné faktografické chyby (brezinovský/ od básnika Březinu; Literárny výbor USB/ UBS – Umeleckej besedy Slovenska; Spoločenský ústav SAV/ Spoločenskovedný ústav; Peniažteková/Peniašteková v kalendáriu; Stará Pazova je v oblasti Sriemu, nie Banátu; odkaz na názor Františka Votrubu, ktorý však nemá publikačný údaj) či z formálneho hľadiska odstrániť nadbytočné odkazy (napr. na personálnu bibliografiu). Pri viacerých formuláciách by sa žiadalo vysvetlenie, doplnenie, napr. keď sa v texte uvádza, že Maša Haľamová bola pripodobňovaná k Ivanovi Kraskovi (s. 32), čitateľ sa môže oprávnene pýtať: kým, kedy a kde? (Až na s. 50 je potom informácia, že na paralely s I. Kraskom poukázal R. Brtáň.) Keď R. Brtáň píše o ilegálnom čísle *Slovenských pohľadov*, človek neznalý dobového kontextu nemá tušenia, o čo išlo.

Predmetom ďalších úvah môže byť aj rozpor všeobecne rozšírenej literárnohistorickej charakteristiky M. Haľamovej ako autorky, ktorá nepodliehala vplyvom moderného umenia, a zároveň ako poetky zhodnocujúcej poetologické výdobytky Slovenskej moderny (lyrizmus, symbolizmus, impresionizmus). Tu sa ukazuje riešenie trebárs aj cez možné rozvinutie autorskej línie predstavenej v štúdií Milana Rúfusa *Regenerácie symbolizmu v slovenskej poézii XX. storočia* z roku 1969.

Bádateľský záber aj formulované vedecké závery práce sú v každom ohľade kvalitným príspevkom rozširujúcim poznanie dejín slovenskej literatúry 20. storočia. Práca ešte potrebuje trocha usadiť, je však dobrým východiskom pre pokračujúci výskum orientovaný na personálnu monografiu Maše Haľamovej.

Predkladanú habilitačnú prácu *Duchovnosť v (re)interpretácii lyrického triptychu Maše Haľamovej* odporúčam na obhajobu a jej autorke PaedDr. Ivici Hajdučekovej, PhD. po úspešnej obhajobe **navrhujem udeliť vedecko-pedagogický titul docent** v študijnom odbore 2. 1. 36. Literárna veda.

Mgr. Dana Hučková, CSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV

v Bratislave 9. februára 2018